

Hæc ideo dixi, quia ubicunque es, ingentes præconiorum titulos meis moribus, meis sensibus applicas, et occasione nacta vel facta extollis hominem et hominem non extollendum. Indignissimum omnium mortalium quod habeo dicere, facere detrecto; et ad mea verba damnabilis, meam in me quotidie dicto sententiam. Credis quidem amice propter quod loqueris; sed meminisse debes illud philosophicum, quia: « Sicut vera laus ornat, ita falsa castigat. » Sed si bene animum tuum melior, hoc et tu arte fecisti, quod mihi despiciatissimo vermi, vermiculatum amicitiae splendorem tota familiaritate largiris. Sic enim illa tua sublimis sublimitas humilior apparet, cum omnium humillimo condescendit, et lucidiori positione refulsit. Tu laudandus esses, nisi, dum me laudare non parum studes, laudari plurimum te velares, quem et nobilitas singularis, et humilitas specialis, societas liberalis et dulcissima moralitas devinciunt, et quamvis Scriptura dicat: *Ne laudes hominem in vita sua* (5), salvabo tamen Scripturae textum et laudabo Henricum meum, meum, inquam, et specialiter meum in visceribus Jesu Christi. *Ne laudes*, inquit, *hominem in vita sua*. Nunquid laudari potes in vita tua, qui non tibi, sed Christo vivis: cui *vivere Christus est, et mori lucrum?* (*Philipp. 1*) nunquid non, et tu dicere habes: *Vivo ego jam non ego, vivit vero in me Christus?* (*Gal. 11*) et: *Quod vivo in carne, in fide vivo filii Dei, qui tradidit semetipsum pro me?* (*ibid.*) non igitur vivis in vita tua, sed in Christi vita, qui mortuus es peccato, vivis autem Deo (*Rom. 6*). Laudatur Job, quod sua patienter amisit, et non laudabitur Henricus, quod sua patienter dimisit et liberaliter distribuit? De hoc profecto verius consequitur quod sequitur: *Quis est hic et laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua* (*Eccli. xxxi*). Vere mirabilia, quia regnum postponuit, fratrem et regem fratrem deseruit (6): matrem reliquit, et hoc in ipso flore prosperitatis et

ætatis, si laudatur qui post aurum non abiit (*ibid.*); nihilne plus merebitur, qui abjecit et sic abjecit? sed quæ vado? claudenda est epistola, quia longiusquam speravi vagatus sum, dum me tecum arbitror conferre sermonem. Intolerabiles enim essent amicorum absentiae, si non intervenirent remedia litterarum.

Tu ergo, dilecte mi, non solum patienter, sed et libenter sustine manum Domini, ut cum Apostolo tibi complaceas in infirmitatibus tuis (*II Cor. xii*), hoc profecto teneas, qui pius Pater flagellum in beneficium commutabit, sic conflatus est omnis ille sanctorum chorus, quorum voces citharædus puer sic exprimit: *Quoniam ego in flagella paratus sum* (*Psal. xxxvi*). O hominem secundum cor Dei, qui de corde Dei dicitur sententiam non solum patiens ad flagella, sed et in flagella paratus, sciens quia *virtus in infirmitate perficitur* (*II Cor. xii*). Interim tu mihi eris expectatione dulcis, adventu dulcior, aspectu dulcissimus, quia et si loco absum affectu habes tecum animam meam et animam tuam, dominum Remacensem, qui te diligit singulariter, me specialiter, quem nos in toto, et de toto ordine, et si non unum, tamen unicum super cæteros et præ cæteris amicum habemus, habes et tecum Girardum de Perona per omnia diligendum, qui in hujus trinitatem amicitiae veniens, non quaternitatem addidit, sed claudit unitatem. Novit Dominus quia extrema verba cum lacrymis scribo. Revertere, revertere, dilecte mi; revertere, ut intueamur te. Revertere propter dolorem meum, revertere propter honorem tuum, revertere propter Andream et propter conventum nostrum, qui te expectat sicut angelum Dei. Cum autem veneris, adduc dominum Remacensem tecum, ut festivum diem habeamus et abundantius gaudeamus in illo qui super omnia est Deus benedictus in sæcula.

(5) Eccli. xi, 29, ubi Vulg.: *Ante mortem ne laudes hominem quemquam.*; et juxta Græc. vers.: *Ante mortem ne dicas beatum aliam.*

(6) Adela, seu ut alii scribunt, *Elisam*, Huberti comitis filiam.

HENRICI I DIPLOMATA.

I.

Acta Henrici Remorum archiepiscopi pro S. Juste ecclesia.

(Anno 1163.)

LOUVER, *Antiquités de la ville de Beauvais*, ed. 1631, II, 267.]

in nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Amen.

Ego HENRICUS Dei miseratione Remorum archiepiscopus universis Ecclesie filiis tam presentibus quam futuris, salutem in perpetuum.

Quoniam nostri regiminis cura exigit ecclesiarum patrimonia et fidelium elemosynas ad Dei honorem et Ecclesie ipsius utilitatem adversus malignantis sæculi indesinenter emergentes defensare calumnias, capropter ecclesie S. Juste nostrae quondam alumnae et filii nostris dilectissimus in eadem Deo tyrocinantibus confirmare curavimus, quædam beneficia sibi quondam a nobis collata, dum ecclesie Belvacensi præsideremus, domum scilicet de Morangulo cum universis appendiciis et annualia quin-

que ecclesiarum Belvacensium videlicet S. Mariæ, A Sancti Michaelis, S. Bartholomæi, S. Laurentii, Sanctique Vedasti quoquo modo mutatio fiet. Quod ut in perpetuum ratum et inconvulsum permaneat præsentis et sigilli nostri auctoritate et testium subscriptione muniri præcipimus.

Actum, anno Verbi incarnati 1163, indictione XI, regnante Ludovico rege Francorum, anno regni ejus XXXIII, archiepiscopatus nostri secundo.

II.

Charta de nundinis in gratiam leprosorum Remis institutis, a die Paschatis incipientibus.

(Anno 1170.)

[*Actes de la province ecclésiastique de Reims*, II, 503.]

HENRICUS, Dei gratia Remensis archiepiscopus, universis Dei fidelibus, tam præsentibus quam futuris, in perpetuum.

Quoniam cum e lapsu temporum labitur et memoria rerum gestarum, ea quæ ad posterorum memoriam volumus transmitti, litterarum apicibus facimus fideliter annotari. Sciant igitur et præsentis et futuri quod, infirmis Remensibus paterna sollicitudine providentes, et paterna compassione condescendentes concessimus gratia emolumentum ipsorum, ut nundinæ celebrentur per octo dies, id est a die Paschæ usque ad vesperam sequentis Dominicæ singulis annis, juxta domum ipsorum extra civitatem Remensem; ita quod omnia emolumenta, quæ de nundinis illis proveniant, cedent in jus et proprietatem ipsorum et successorum eorum, libere et quiete, excepto sesterlagio (7), banno (8), forisfactis, viatoria (9) et sanguine. Verumtamen ne reditus archiepiscopales imminuisse videamur, ob hoc quod mercatum agebatur Remis, infra præscriptum terminum centum solidos Remensis monetæ pro teloneo et thoagio (10), et decem pro cambitoribus nostris solvent, et successoribus nostris singulis annis, in termino earundem nundinarum; eo pacto quod mercatum non celebrabitur Remis infra præscriptum terminum, nisi in illo loco nundinarum. Quod ut ratum permaneat, et a nullo hominum possit infringi, sub assignatis testibus sigilli nostri impressione fecimus corroborari.

Signum Philippi et Bosonis archidiaconorum.

S. Drogonis præpositi.

S. Fulconis decani, Gregorii cantoris, Thomæ Laurentii presbyterorum.

Sigillum abbatis Sancti Dionysii.

S. Petri abbatis Sancti Martini Sparnacensis.

(7) *Sesterlagio*, droit de mesurage.

(8) *Banno*, amendes.

(9) *Viatoria*, voirie.

(10) *Thoagio* pour *taulagio*, tonlieu, droit de place à la foire.

(11) Nous ne pensons pas que cette pièce ait encore été publiée; M. Varin l'a seulement indiquée dans les *Archives adm. de la ville de Reims*. Nous l'avons

S. Raynoldi cantoris Compediensis, et canonici Remensis.

Actum Remis, anno incarnati Verbi 1170, regnante Ludovico Francorum rege fratre nostro anno XL, archiepiscopatus nostri X.

III.

Sansonis prædecessoris sui statutum de canonicis non mansionariis confirmat.

(Anno 1170.)

[*Ibid.*, p. 307.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Henricus Dei gratia Remorum archiepiscopus, tam præsentibus quam futuris in perpetuum.

Dominus Sanson bonæ memoriæ prædecessor noster, Dei miseratione, zelo domus Dei succensus, volens canonicos hujus sanctæ matris ecclesiæ conversari in divino cultu et Dei laudibus, decrevit et instituit communi totius capituli assensu, ut quicumque post Hugonem Aurelianensem archidiaconum promoveret in canonicum Remensem, tantummodo panem canonicum haberet, si non esset mansionarius in civitate. Ego siquidem Henricus, eadem gratia Remensis archiepiscopus, nihilominus volens multitudinem esse in unitate servitii, hoc idem sicut ille instituit, in perpetuum observandum necessarium duximus, universitate fratrum assentiente, facere et confirmare, et sigilli nostri impressione corroborare. Percepti autem fructus de præbendis fratrum absentium canonicis qui matutinis interfuerint distribuentur.

Signum Philippi et Bosonis archidiaconorum.

S. Fulconis decani.

S. Gregorii cantoris.

S. Gregorii, Gualterii, Laurentii et Thomæ presbyterorum.

S. Rogeri, Stephani, Nicholai, Stephani, Herluini, Letholdi, Rodulfi et Johannis diaconorum.

S. Hilduini vicedomini.

S. Henrici thesaurarii.

S. Rodulfi, Erlaudi, Nicholai, Zachariæ, Milonis, Gervasii, Rogeri, Albrici, Gervasii, Eleni, Hugonis, Fulconis, Leonis, Guidonis, et Rainoldi subdiaconorum.

Actum Remis, anno Incarnationis Dominicæ 1170, regnante Ludovico Francorum rege gloriosissimo, anno XL, archiepiscopatus autem nostri IX.

Joannes cancellarius recognovit, scripsit et subscripsit (11).

prise sur l'original qui se trouve à la bibliothèque de Reims, dans les archives du chapitre, lay. 10. liasse 18, n° 1. Elle est accompagnée de trois bulles: la première d'Alexandre III, confirmative du décret de Sanson; la seconde, du même pontife, confirmant le statut de Henri; la troisième d'Innocent IV, qui veut que ce statut soit exécuté, et que les chanoines opposants soient contraints de s'y soumettre.

IV.

Charta de Sampigniaco empto ab archiepiscopo Remensi.

(Anno 1171.)

VARIN, *Archives de la ville de Reims*, I, 1, 362. — Cart. G. du Chapitre, fol. 23.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis.

Ego HENRICUS, Dei gratia Remorum dictus archiepiscopus, omnibus tam futuris quam præsentibus, in perpetuum.

Cum ex administratione pastoralis officii teneamur subditorum nostrorum quieti providere et paci, præsertim quia utrumque gladium nos exercere oportet, pro loco et tempore, in eos qui pacem odierunt et justitiæ adversantur; propensiori consideratione nobis attendendum est, ut materialis gladius cum opportunum fuerit, ita spirituale comitetur, ne qui unum effugerit, alterum se effugisse gloriatur: sane mundus in maligno positus est, adeo ut filii nequam, licet alterum vel utrumque gladium præsentiant suis cervicibus imminere, vix tamen a consuetudine excessibus continere vereantur. Huc accedit quod, misericordia moti super oppressione pauperum, munitionem de Sampegniaco, auxilio Dei et amicorum nostrorum freti consilio, destruximus, quæ quasi nidus et receptaculum erat raptorum qui patriam perturbabant, latrocinia exercentes, homicidia perpetrantes, villas ecclesiarum nobis commissarum supra modum gravantes, et indebitas consuetudines ab itinerantibus per viam publicam quæ ducit Catalalaunum a nostra Remensi civitate, aliquando interminatione mortis, aliquando inflictione vulnerum, extorquentes; ita ut nequæ in viros ecclesiasticos manus suas injicere formidarent. Sequenti vero anno postquam munitionem illam destruxeramus, Boso miles qui erat dominus et possessor Sampegniaci, vendidit nobis pro trecentis libris villam Sampegniaci et quidquid habebat in territorio ejusdem villæ in feodis, vel in dominio suo, terram

(12) Le complément de toutes ces ratifications se trouve cart. G. du chapitre, fol. 24, verso dans la charte suivante :

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Ego Guido Dei gratia Catalaunensis episcopus, ad posterorum notitiam præsentiarum litterarum apicibus transmittere curavi, quod venerabilis dominus Henricus Remorum archiepiscopus comparavit a Bosone milite qui possessor et dominus erat Sampegniaci, et omnia quæ ibidem in dominio ejusdem villæ possidebat, assensu Guermundi militis de Orron, de cuius feodo prædicta descendebant. Nos etiam, quia prædictus Guermundus ea a nobis tenebat, et de feodo nostro erant, concessimus, laudavimus et ratam habemus comparationem illam, et eidem domino archiepiscopo feudum nostrum, in tota illa possessione, quemadmodum eam ex integro comparavit, assensu personarum et totius capituli Ecclesiæ nostræ resignavimus. Hoc igitur in perpetuum ratum, etc. S. Guidonis, S. Balduini, S. magistri Roberti, S. Guidonis de Roceo archidiaconorum, S. Bovonis decani, S. Jacobi thesaurarii, S. Rainaldi cantoris, S. Petri Seneschalci, S. Olrici, S. Roberti, S. Rinardi presbyterorum, S. Rogeri, S. magistri Jacobi diaconorum, S. Rogeri de Roseto,

A arabilem, pascua, prata, aquas, piscationes, molen-dina, et omnia quæ in prædicta villa vel in territorio villæ habebat, ita ut, qui ibidem aliquid in feodo ab eo tenebant, a nobis et a successoribus nostris tenebant, et hominum inde nobis facient. Hanc ejusdem Bosonis venditionem concessit mater ejus comitissa et uxor ejus Helisendis, filius quoque ipsius Bosonis Hugo, et filia et fratres ejusdem Bosonis, Wido, Olricus, Oliverus, Witerus, et sorores ejusdem Bosonis Ada et Helvidis, et Ferricus maritus Adæ et filii Helvidis Olriccus, Colinus et Hersendis, præsentibus istis: Galeranno clerico nostro, canonico nostro Remensi, Hugone de Silleri, Petro de Avenai, Radulfo de Porta-Martis, Gerardo de Posterna, Odone de Curmusi militibus et servientibus nostris; Ferrico, Fulcone de Thesauro, Petro de Turribus super Maternam, Rainero, Buiron, Radulfo, Aquillon. Hoc etiam concesserunt apud Septem Salices, Wermundus de Castellione, Witerus de Sarnai præsentibus istis: Johanne cancellario, prædicto Galeranno, Rabone, Balduino militibus; Herlebando, Radulfo, servientibus nostris. Hoc etiam concessit et resignavit in manu nostra apud Malliacum, Wermundus de Wiron, a quo prædictus Boso Sampegniacum tenebat (12); et dominium illud quod ibidem habebat nobis libere reddidit possidendum, præsentibus istis: jam dicto Johanne et prædicto Galeranno, Mattheo Rufo, Petro de Avenai, Gosleno de Septem Montibus. Postmodum vero prædicta Boso ad nos veniens Remis, præsentibus nobis et quibusdam personis nostris, quarum subscripta sunt nomina, venditionem illam recognovit, laudavit et concessit; et pro præfata villa et prædictis appendiciis ejus, trecentas a nobis libras recepit per manum cujusdam de Templo (13), Daniberti nomine. Hæc autem sunt eorum nomina qui interfuerunt: Petrus abbas S. Remigii, Boso archidiaconus Remensis, Drogo præpositus, Fulco decanus, Laurentius presbyter, Rogerus de Porta-Carceris et magi-

S. Hugonis de Vitriaco subdiaconorum.

Actum Catalaunensi, anno 1173. Girardus cancellarius scripsit et subscripsit.

(13) L'église que Saint Remi avait fait bâtir dans la cité en l'honneur de S. Martin, et qui fut dite depuis de la Trinité, fut rétablie dans le XIe siècle par Constant doyen de l'église de Reims, qui y fonda quatre prébendes (voyez Marl., I, 143; Gallia Christ. IX, 12 et 171), auxquelles son neveu et son successeur au doyenné en ajouta six autres. Le chapitre de l'église de Reims donna en 1170 cette église et ces prébendes aux chevaliers [du Temple].... C'est aujourd'hui (1759) la commanderie servante de Malthe la mieux rentée. (BIBER, *Mém.*, II, p. 172). «..... Environ l'an 1170, l'archevêque nommé Henri bailla la dite Eglise et tout le revenu desdites prébendes aux frères Templiers, à la charge d'y continuer le service fondé par Constant. Environ l'an 1309..... la maison (du Temple à Reims) et toutes ses dépendances fut baillée aux frères Hospitaliers..... et la dite maison a été toujours depuis tenue par les commandeurs et religieux ordonnés de l'ordre de Saint-Jean de Jérusalem.» (Bibliot. Roy., Mn, supp. franc, 1515, Rogier, tom. II, fol. 332).

ster Radulfus diaconus; Milo Rainaldus subdiaconus. De militibus vero, Simon Pealupi, qui et ipse concessit, cum de parentela erat præfati Bosonis, Petrus de Avenai, Goslenus de Septem montibus, Wilardus; de Burgensibus autem Richerus mordens carnem, Galterus de Manso, Simon aurifaber.

Nos itaque tam villam de Sampegniacum quam omnia appendentia ejus quæ, ut prælibatum est,

A comparavimus, et munitionem quam construi fecimus apud Septem Salices, assignamus et concedimus successoribus nostris archiepiscopis Remensibus, post decessum nostrum perpetuo possidenda. Si quis autem, etc., etc.

Actum anno Incarnati Verbi 1171, regnante domino et fratre nostro Ludovico anno XL, archiepiscopatus nostri X.

ANNO DOMINI MCLXXV.

HUGO DE CAMPO FLORIDO

SUESSIONENSIS EPISCOPUS

LUDOVICI VII REGIS CANCELLARIUS.

NOTITIA

(Gall. Christ nov., t. IX, col. 361.)

In synodo Parisiensi anno 1147 adversus Gilbertum Porretanum duo producti sunt magistri, quorum alter Hugo de Campo florido. Tunc temporis circiter altare in diœcesi Atrebatensi ex dono Alvisi episcopi habuisse videtur. Factus postea est Ludovici VII regis cancellarius, archidiaconus Atrebatensis, canonicus Parisiensis, Aurelianensis, Suesessionensis. Attamen Adrianus IV summus pontifex pro eo scripsit epistolam 15 ad Theobaldum Parisiensem episcopum, ut primum personatum aut dignitatem vacantem ei conferret. Eodem modo petiit a capitulo Parisiensi epistola 14 primam quæ vacaret in capitulo dignitatem, primasque domos claustrum ei reservari. Et hæc sunt prima dispensationum pontificiarum vestigia tam pro pluritate beneficiorum, quam pro immunitate a lege residentiarum. Idem die de reservatione beneficiorum ante vacationem, et mandatorum quibus postea jus ordinariorum ad se traxit summus pontifex. Demum Hugoni electo et capitulo Suesessionensi Adrianus papa significavit in Non. Martii 1159 se ejus præbendam Wilhelmo decano et successoribus decanis attribuisse; inde liquet Ansculfum defunctum an. 1158, et Hugonem an. 1159 electum fuisse. Factus autem episcopus Hugo non desiit esse cancellarius: hinc mirum non est quod tot et tanta pro regno et Ludovici regis negotiis, pauca admodum pro Ecclesia sua tractaverit. Inde origo tot epistolarum de eo, ad eum et ab eo scriptarum apud Chesnium, Labbeum et Martenium. Sic reperitur an. 1159 in regesto 74

B thesauri chartarum. Probatum an. 1160 eleemosynam Evrardi de Mureto factam B. Mariæ de Longoponte, et concessionem terræ Evrardi militis an. 1163. Eodem, episcopatus 4, transegit cum Marsilia abbatissa B. Mariæ. Circa id tempus composuit cum capitulo de duabus præbendis quas tenebat cantor, quorum unam successori dedit, post ejus mortem cuilibet assignandam, hancque compositionem ratam habuit Alexander III Senonis XII Kal. Januarii (1164). Laudavit an. 1166 eleemosynam Gerardi de Cherisiaco, et 1167 donationem terræ Nivelonis de Cherisiaco canonici. Hoc circiter tempore ab Alexandro III cum P. abbate S. Remigii delegatus Braguensem ecclesiam monachis Noveii adjudicavit contra Gossedum de Maceris et Joannem filium ejus, qui præposituram et præbendam occupaverant. Querelam habuit cum capitulo pro præbendis quas decano et cantori denegabat, quasque a summo pontifice jussus est eis conferre an. 1169. Eodem anno concessit capitulo ut, pro more suo a summo pontifice approbato, possent malefactores suos et eorum terras, inconsulto episcopo, interdiceret et absolvere. Annus episcopatus ejus XII illigatur cum annis 1170 et 1171 in chartis S. Crispini. Sub id tempus Alexander III Henrico Remensi archiepiscopo dedit litteras Tusculani Nonis Martii, ut Suesessionensem episcopum commoneret quatenus relicta cancellaria curæ et administrationi injunctæ sibi sollicitudinis diligenter intenderet, et super custodia Ecclesiæ et populi sibi commissi vigil